ĢENERĀLADVOKĀTES ELEANORAS ŠARPSTONES [*ELEANOR SHARPSTON*] SECINĀJUMI, sniegti 2006. gada 30. novembrī [1]

1. Vai Kopienu tiesības nosaka, ka dalībvalsts tiesību sistēmā jābūt noteiktām, pirmkārt, tiesībām uz patstāvīgu prasību atzīt, ka šīs dalībvalsts tiesību norma nav saderīga ar Kopienu tiesībām, un, otrkārt, tiesībām lūgt šīs valsts tiesību normas darbības pagaidu apturēšanu, kamēr tiek noteikta tās likumība? Tas būtībā ir jautājums, ko izskatīšanai Tiesā ir iesniegusi Zviedrijas Augstākā tiesa (*Högsta domstolen*).

Valsts tiesību akti

2. Lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu sniedz šādu informāciju par valsts tiesību aktiem, kas attiecas, pirmkārt, uz šīs valsts tiesu jurisdikciju un procesuālajām normām un, otrkārt, uz loteriju organizēšanu.

3. Pirmkārt, Konstitūcionālā likuma par pārvaldes formu (*Regeringsformen*) 11. nodaļas 14. pantā ir ietverti noteikumi, kas attiecas uz likumības kontroli. Ja tiesa vai cita valsts iestāde atzīst, ka tiesību norma ir pretrunā konstitucionālo tiesību normai vai citam likumam ar augstāku spēku, šī tiesību norma nedrīkst tikt piemērota. Saskaņā ar Konstitūcionālā likuma par pārvaldes formu 11. nodaļas 14. pantu, likumības kontrole un iespējamā nepiemērošana var tikt aplūkota tikai tad, ja, izskatot lietu pēc būtības, šis jautājums tiek uzdots prejudiciālā veidā. Saskaņā ar valsts tiesībām nav iespējams iesniegt atsevišķu prasību tiesā, lūdzot vienīgi atzīt, ka noteikts tiesību akts nav spēkā. Ja attiecīgo tiesību aktu ir pieņēmis *Riksdag* vai valdība, to var nepiemērot pēc būtības tikai tad, ja kļūda ir acīmredzama. Tomēr tiek uzskatīts, ka šis noteikums netiek piemērots, ja attiecīgā tiesību norma nav saderīga ar Kopienu tiesībām [2].

4. Otrkārt, saskaņā ar Tiesas procesa kodeksa (*Rättegångsbalken*) 13. nodaļas 2. pantu, prasība atzīt to, vai pastāv noteiktas tiesiskas attiecības, ir pieņemama, ja pastāv neskaidrība par tiesiskajām attiecībām un šīs ne-

1 — Oriģinālvaloda — angļu.

2 — Valdības akts 1993/94:114, Konstitūcijas grozījumi pirms Zviedrijas iestāšanās Eiropas Savienībā, 27. lpp.

skaidrības rezultātā prasītājam var tikt nodarīts kaitējums.

5. Treškārt, Tiesas procesa kodeksa 15. nodaļa attiecas uz pagaidu pasākumiem civillietās. Saskaņā ar 3. pantu, ja persona pierāda, ka tai ir pamats domāt, ka tai ir prasījums pret citu personu, kas var būt vai ir tiesas procesa pamatā vai var tikt noteikta, izmantojot citu, līdzīgu, procedūru, un ja var saprātīgi domāt, ka pretējā puse, veicot noteiktu rīcību, izpildot vai nepildot noteiktu darbību vai ar citu uzvedību apdraudēs vai apgrūtinās prasītāja tiesību izmantošanu, vai būtiski samazinās šo tiesību vērtību, tiesa var izdot rīkojumu par pasākumiem, kas jāveic, lai nodrošinātu prasītāja tiesības. Šādu pasākumu skaitā var būt aizliegums veikt noteiktas rīcības vai darbības vai rīkojums apmierināt prasītāja prasījumu, piedraudot ar naudas sodu nepildīšanas gadījumā, vai administratora iecelšana, vai rīkojuma izdošana, kas kādā citādā veidā var nodrošināt prasītāja tiesības.

6. Gan iesniedzējtiesa, gan Zviedrijas valdība norāda, ka pagaidu noregulējuma pasākumiem saskaņā ar 15. nodaļu jābūt adekvātiem, lai nodrošinātu pamatprasību. Līdz ar to prasības par zaudējumu atlīdzību kontekstā parasti netiks apturēta likuma, kas, iespējams, ir prettiesisks, darbība. Šķiet (iespējams, ne pārsteidzoši) arī, ka, ja pamatprasība nav pieņemama, netiks noteikti pagaidu pasākumi.

7. Ceturtkārt, saskaņā ar Loteriju likuma (*Lotterilagen*, 1994:1000) 38. pantu, nesaņemot tiešu atļauju, komercdarbības ietvaros vai citādi peļņas gūšanas nolūkā nav atļauts reklamēt dalību valsts iekšienē organizētās pretlikumīgās loterijās vai loterijās, kas organizētas ārvalstīs. Es atsaukšos uz šo tiesību normu kā uz reklamēšanas aizliegumu. Attiecībā uz reklamēšanas aizliegumu var tikt pieļauti izņēmumi. Saskaņā ar 45. pantu ir iespējams iesniegt pieteikumu, lai saņemtu atļauju organizēt loteriju. 48. pants regulē šī likuma ievērošanas uzraudzību, un 52. pants noteic likuma ievērošanai nepieciešamo rīkojumu un aizliegumu izdošanu, kuru pārkāpšanas dēļ var tikt piemērots naudas sods. Saskaņā ar 54. pantu personas, kas veicot uzņēmējdarbību vai citādi peļņas gūšanas nolūkā pretlikumīgi reklamē dalību ārvalstīs organizētā loterijā, var tikt krimināli sodītas, ja reklamēšana īpaši attiecas uz dalību no Zviedrijas. 59. pants regulē atļauju izsniegšanas lēmumu tiesas kontroli.

Pamata prāvas priekšvēsture

8. Saskaņā ar lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu un prasītāja rakstiskajiem apsvē-

rumiem fakti, kuru rezultātā tika uzsākta pamata tiesvedība, ir šādi.

9. *Unibet (London) Ltd* un *Unibet (International) Ltd* ir divas sabiedrības, kas dibinātas attiecīgi Apvienotajā Karalistē un Maltā. Tās organizē azartspēles, it sevišķi pokeru, kazino, derību slēgšanu par sporta sacensībām un citas laimes spēles saskaņā ar atļaujām, kuras ir tikušas izsniegtas šajās jurisdikcijās, kas ļauj organizēt azartspēles *inter alios* klientiem, kuri dzīvo ārpus šīm jurisdikcijām. Es uz šīm sabiedrībām kopumā atsaukšos kā uz *Unibet*.

10. *Unibet* savas azartspēles galvenokārt piedāvā internetā. Tā neplāno izveidot bāzi vai organizēt azartspēles Zviedrijā. Tā vēlas vienīgi reklamēt savus pakalpojumus Zviedrijā.

11. Eiropas Kopienu Tiesa 2003. gada 6. novembrī pasludināja spriedumu lietā *Gambelli*[3], nospriežot, ka tas, ka valsts tiesību akti aizliedz zināmu azartspēļu darbību veikšanu, nesaņemot atļauju no attiecīgās dalībvalsts, bija pretrunā EKL 43. un 49. panta noteikumiem. Pamatojoties uz šo spriedumu, *Unibet* iegādājās reklāmas laukumu vairākos Zviedrijas dienas laikrakstos. Zviedrijas loteriju un azartspēļu inspektors norādīja, ka tas ir uzsācis tiesvedību pret šiem laikrakstiem tāpēc, ka, publicējot ārvalstu azartspēļu sabiedrības reklāmas, tie bija pārkāpuši loteriju likumu. Vēlāk *Unibet* atkal centās iegādāties reklāmas laukumu laikrakstos un reklāmas laiku radio un televīzijā, bet saņēma atteikumu reklamēšanas aizlieguma un loteriju un azartspēļu inspektora ieņemtās pozīcijas dēļ. Šķiet, ka kopš tā laika Zviedrijas valsts ir uzsākusi kriminālprocesus pret laikrakstiem, kuri bija publicējuši *Unibet* reklāmas, un panākusi to, ka tiesas izdod rīkojumus attiecībā uz tiem. Pret pašu *Unibet* nav veiktas nekādas darbības.

12. *Unibet* cēla prasību pret Zviedrijas valsti Rajona tiesā (*Tingsrätten*). Tā būtībā apgalvoja, ka tiesai i) jāatzīst, ka, neņemot vērā reklamēšanas aizliegumu, *Unibet* ir tiesības tirgot tās azartspēļu pakalpojumus Zviedrijā, ii) jāatzīst, ka Zviedrijas valstij jāatlīdzina *Unibet* zaudējumi, ko tā ir cietusi un turpina ciest reklamēšanas aizlieguma dēļ, un iii) jāizdod rīkojums par to, lai nekavējoties tiktu pārtraukta reklamēšanas aizlieguma un sankciju par tā pārkāpumu piemērošana attiecībā uz *Unibet*.

13. *Unibet* prasība ir balstīta uz argumentu, ka Zviedrijas loteriju likumdošana ir pretrunā EKL 49. pantam un ka saskaņā ar Kopienu tiesībām *Unibet* ir tiesības reklamēt savus azartspēļu pakalpojumus Zviedrijā. Ja tiek atzīts, ka prasības i) punkts nav pieņemams tāpēc, ka tas ir pretrunā Tiesas procesa kodeksa 13. nodaļas 2. pantam, *Unibet* apgalvo, ka Kopienu tiesības tai dod

3 — 2003. gada 6. novembra spriedums lietā C-243/01 (*Recueil*, I-13031. lpp.).

tiesības iesniegt šādu prasību un saskaņā ar to nevar tikt piemērotas šīs tiesības ierobežojošās valsts normas. Attiecībā uz prasības iii) punktu *Unibet* apgalvo, ka Kopienu tiesības noteic, ka valstu tiesām ir pienākums piemērot pagaidu aizsardzību, lai nodrošinātu personu tiesības, kas izriet no Kopienu tiesībām.

14. Rajona tiesā Zviedrijas valsts apgalvoja, ka nosacījumi atzīšanas prasībai saskaņā ar Tiesas procesa kodeksa 13. nodaļas 2. punktu nebija tikuši izpildīti, jo starp *Unibet* un valsti nepastāvēja specifiskas tiesiskas attiecības.

15. Rajona tiesa konstatēja, ka *Unibet* atzīšanas prasības mērķis saskaņā ar i) punktu bija panākt abstraktu likumības kontroli un tāpēc nebija pieņemama tāpat kā iii) punktā minētais prasījums. Tika atzīts, ka prasība par zaudējumu atlīdzību (ii) punkts) ir pieņemama un tā tiek izskatīta. Apelācijas tiesa (*Hovrätten*) noraidīja *Unibet* apelācijas sūdzību attiecībā uz i) un iii) punktu. *Unibet* iesniedza sūdzību Augstākajā tiesā.

16. Neilgi pēc tam, kad Apelācijas tiesa noraidīja apelācijas sūdzību, *Unibet* Rajona tiesā iesniedza jaunu pieteikumu noteikt pagaidu noregulējumu. *Unibet* apgalvoja, ka šai tiesai nekavējoties jāizdod rīkojums par to, ka, neņemot vērā reklamēšanas aizliegumu un sankcijas par šī aizlieguma pārkāpšanu, pirms galīgā lēmuma pieņemšanas *Unibet* ir tiesības veikt noteiktus reklāmas pasākumus; pakārtoti, šai tiesai nekavējoties jāizdod rīkojums par pasākumiem, kas jāveic, lai nodrošinātu, ka *Unibet* darbībām netiek nodarīts papildu kaitējums, piemērojot reklamēšanas aizliegumu un sankcijas par šī aizlieguma pārkāpšanu. *Unibet* norādīja, ka tās jaunais pieteikums noteikt pagaidu noregulējumu bija tieši saistīts ar tās no Kopienu tiesībām izrietošo tiesību pārkāpumu un līdz ar to ar tās prasību par zaudējumu atlīdzību saskaņā ar tās sākotnējās prasības ii) punktu, kuru izskata Rajona tiesa.

17. Rajona tiesa atzina, ka otrais pieteikums noteikt pagaidu pasākumus bija pieņemams. Tā tomēr konstatēja, ka *Unibet* nebija pierādījusi, ka reklamēšanas aizliegums bija pretrunā Kopienu tiesībām vai ka par to pastāvēja būtiskas šaubas. Tādēļ tā noraidīja prasību pēc būtības. Apelācijas tiesa noraidīja *Unibet* apelācijas sūdzību. *Unibet* iesniedza sūdzību Augstākajā tiesā, kura ir iesniegusi šo lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu.

18. Lūgumā sniegt prejudiciālu nolēmumu Augstākā tiesa apstiprina, ka saskaņā ar valsts likumdošanu [4] *Unibet* nav tiesību iesniegt atzīšanas prasību, kāda sākotnēji tika lūgta i) punktā. Attiecīgi tā vaicā, vai valsts noteikumi atbilst Kopienu tiesību nosacīju-

4 — T.i., Tiesas procesa kodeksa 13. nodaļas 2. iedaļu: skat. iepriekš 13. un 14. punktu.

miem par personu tiesību efektīvu aizsardzību tiesā.

19. Augstākā tiesa uzskata, ka *Unibet* pieteikumi noteikt pagaidu noregulējumu arī rada jautājumus, kas attiecas uz Kopienu tiesībām. Attiecībā uz sākotnējo pieteikumu noteikt pagaidu noregulējumu (iii) punkts), ko noraidīja zemāko instanču tiesas, no valsts tiesībām *inter alia* izriet, ka, ja nevar tikt izskatīts prasītāja galvenais prasījums, tad nevar tikt apmierināta arī prasība noteikt pagaidu pasākumus. Tādēļ attiecībā uz šo prasību rodas Kopienu tiesību jautājumi, kas ir līdzīgi tiem, kas radās attiecībā uz *Unibet* galveno prasību. *Unibet* ir uzstājusi, ka tās otrais pieteikums noteikt pagaidu noregulējumu ir tieši saistīts ar tās no Kopienu tiesībām izrietošo tiesību pārkāpumu, uz ko tā balstās šajā lietā, un līdz ar to ar tās prasību izdot atzinumu par pienākumu kompensēt zaudējumus (tās sākotnējās prasības ii) punkts), kuru šobrīd izskata Rajona tiesa. Tādēļ rodas jautājums, vai saskaņā ar Kopienu tiesībām gadījumos, kad tiek apstrīdēta valsts tiesību normu saderība ar Kopienu likumdošanu, nosacījumi pagaidu noregulējuma noteikšanai izriet no valsts vai Kopienu tiesību normām. Ja ir jāpiemēro Kopienu tiesību kritēriji, rodas jautājumi par šo kritēriju precīzo raksturu.

20. Attiecīgi Augstākā tiesa ir apturējusi tiesvedību lietā un uzdevusi šādus prejudiciālos jautājumus:

"1) Vai Kopienu tiesību prasība, ka valsts procesuālajām normām ir jānodrošina personai efektīva no Kopienu tiesībām izrietošo tiesību aizsardzība, ir jāinterpretē tādējādi, ka prasība atzīt, ka noteiktas valsts materiālo tiesību normas nav saderīgas ar EKL 49. pantu, ir pieņemama gadījumā, kad šo tiesību normu saderību ar minēto pantu būtu iespējams izvērtēt vienīgi kā prejudiciālu jautājumu, piemēram, lietā par zaudējumu atlīdzināšanu, tiesvedībā par valsts materiālo tiesību normas pārkāpumu vai īstenojot tiesas kontroli?

2) Vai šī efektīvas tiesību aizsardzības prasība, kas izriet no Kopienu tiesībām, nozīmē, ka valsts tiesību sistēmai ir jānodrošina pagaidu aizsardzība, saskaņā ar kuru valsts tiesību normas, kuras personai liedz izmantot tiesības, kuras, iespējams, tai piešķir Kopienu tiesības, var netikt piemērotas attiecībā uz personu, ļaujot tai izmantot attiecīgās tiesības līdz brīdim, kad jautājumu par šo tiesību pastāvēšanu ir galīgi izlēmusi valsts tiesa?

3) Ja atbilde uz otro jautājumu ir apstiprinoša:

Vai no Kopienu tiesībām izriet, ka, ja ir apstrīdēta valsts tiesību normu atbilstība

Kopienu tiesībām, valsts tiesai, pēc būtības izvērtējot pieteikumu par to tiesību pagaidu aizsardzību, kas izriet no Kopienu tiesībām, ir jāpiemēro valsts tiesību normas, kas regulē nosacījumus pagaidu aizsardzības piešķiršanai, vai arī šādā gadījumā valsts tiesai ir jāpiemēro Kopienu tiesību kritēriji par pagaidu aizsardzības piešķiršanu?

4) Ja atbilde uz trešo jautājumu ir tāda, ka ir piemērojami Kopienu tiesību kritēriji, kādi ir šie kritēriji?"

21. *Unibet*, kā arī Austrijas, Beļģijas, Čehijas, Somijas, Vācijas, Grieķijas, Itālijas, Nīderlandes, Portugāles, Zviedrijas un Apvienotās Karalistes valdības un Komisija iesniedza rakstiskus apsvērumus. Tiesas sēdē turpmākus apsvērumus pauda *Unibet*, kā arī Beļģijas, Grieķijas, Zviedrijas un Apvienotās Karalistes valdības un Komisija.

Pieņemamība

22. Beļģijas valdība sākumā norāda, ka lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu ir mākslīgs un hipotētisks un tāpēc nepieņemams: valsts tiesā iesniegtā *Unibet* prasība cenšas panākt vienīgi atzinumu par nesadarību; šīs prasības pamatā nav patiesa strīda. Šī situācija ietilpst tieši sprieduma lietā *Foglia* [5] piemērošanas jomā; Tiesa šajā spriedumā atzina, ka tai nav jurisdikcijas sniegt "konsultatīvu viedokli par vispārīgiem vai hipotētiskiem jautājumiem" vai atbildēt uz "tādiem jautājumiem par interpretāciju, kuri tai ir iesniegti, pusēm izmantojot procesuālus līdzekļus, lai piespiestu Tiesu izteikt savu viedokli par noteiktiem Kopienu tiesību jautājumiem, kas neatbilst objektīvai prasībai, kas ir nepieciešama strīda atrisināšanai".

23. Es nevaru piekrist šim Beļģijas valdības argumentam. Skaidri redzams, ka pastāv patiess strīds, kas ir jāatrisina. *Unibet* uzskata, ka reklamēšanas aizliegums ir pretrunā EKL 49. pantam. Tā vēlas panākt, lai tiktu atzīts, ka šis aizliegums ir pretlikumīgs, tādējādi, lai tā varētu Zviedrijā likumīgi reklamēt tās organizētās loterijas. Tas, ka var uzskatīt, ka *Unibet* izmanto "procesuālu līdzekli" tādā izpratnē, ka tā cenšas iesniegt tādu prasību, kas nav pieejama saskaņā ar Zviedrijas procesuālajiem noteikumiem, nemazina šī pamata jautājuma aktualitāti.

24. Attiecīgi es uzskatu, ka lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu ir pieņemams.

5 — 1981. gada 16. decembra spriedums lietā 244/80 (*Recueil*, 3045. lpp., 18. punkts).

Pirmais jautājums

25. Iesniedzējtiesa ar pirmo jautājumu vaicā, vai Kopienu tiesību prasība, ka valsts procesuālajām normām ir jānodrošina personai efektīva no Kopienu tiesībām izrietošo tiesību aizsardzība, nozīmē, ka prasībai atzīt, ka noteiktas valsts materiālo tiesību normas nav saderīgas ar EKL 49. pantu, ir jābūt pieļaujamai gadījumā, kad citādi šo materiālo tiesību normu saderību ar minēto pantu būtu iespējams izvērtēt vienīgi kā prejudiciālu jautājumu, piemēram, lietā par zaudējumu atlīdzināšanu, tiesvedībā par valsts materiālo tiesību normas pārkāpumu vai realizējot tiesas kontroli [6].

26. *Unibet* norāda, ka uz šo jautājumu jāatbild apstiprinoši. Visas valdības, kuras ir iesniegušas apsvērumus, kā arī Komisija uzskata, ka uz šo jautājumu jāatbild noliedzoši.

27. *Unibet* norāda, pirmkārt, ka no Kopienu tiesību pārākuma pār valsts tiesībām principa un no Kopienu tiesībām izrietošu tiesību aizstāvības principa izriet, ka personai vienmēr jābūt efektīvām tiesībām iesniegt prasības, lai aizsargātu šīs tiesības [7]. *Unibet* ir no EK līguma izrietošas tiesības reklamēt savas spēles Zviedrijā un ar reklamēšanas aizlieguma palīdzību tai pretlikumīgi tiek liegts izmantot šīs tiesības. Tādēļ tai ir tiesības iesniegt prasību, lai atzītu, ka tai ir tiesības reklamēt savas spēles Zviedrijā bez kavēkļiem vai, citiem vārdiem sakot, ka Zviedrijai ir aizliegts piemērot reklamēšanas aizliegumu.

28. *Unibet* īpaši atsaucas uz spriedumu lietā *Muñoz* un *Superior Fruiticola* [8], kurā Tiesa atzina, ka Kopienu tiesību aizlieguma piedāvāt pārdošanai augļus un dārzeņus, kuri neatbilst noteiktajiem kvalitātes standartiem, pilna efektivitāte nozīmēja, ka tirgotājam jābūt iespējai ar civilprasības palīdzību panākt šī aizlieguma ievērošanu attiecībā uz šī tirgotāja konkurentu, pat ja valsts tiesības šādam tirgotājam nedeva tiesības iesniegt civilprasību par šīs likumdošanas neievērošanu.

29. Otrkārt, *Unibet* norāda, ka, ņemot vērā valsts tiesas pienākumu interpretēt valsts

6 — Kaut gan jautājumā trīs dažādie tiesvedības veidi ir minēti kā piemēri, šķiet, ka šie veidi varētu būt vienīgie, kas ir pieejami pašreizējās lietas apstākļos (kaut arī skat. 46. punktu attiecībā uz tiesas kontroli).

7 — 1978. gada 9. marta spriedums lietā 106/77 *Simmenthal* (*Recueil*, 629. lpp., 21. un 22. punkts), 1990. gada 19. jūnija spriedums lietā C-213/89 *Factortame* (*Recueil*, I-2433. lpp.; turpmāk tekstā — "*Factortame I*"), 1991. gada 11. jūlija spriedums apvienotajās lietās C-87/90, C-88/90 un C-89/90 *Verholen* (*Recueil*, I-3757. lpp., 24. punkts) un 1998. gada 22. septembra spriedums lietā C-185/97 *Coote* (*Recueil*, I-5199. lpp.).

8 — 2002. gada 17. septembra spriedums lietā C-253/00 (*Recueil*, I-7289. lpp.).

tiesības atbilstīgi Kopienu tiesībām [9], tai tādiem prasītājiem kā *Unibet* jāpiešķir tiesības lūgt spriedumu, ar ko tiek atzītas noteiktas tiesības [10].

30. Treškārt, *Unibet* norāda, ka citi līdzekļi, kas tai ir pieejami saskaņā ar Zviedrijas procesuālajiem noteikumiem, nav efektīva tiesību aizsardzība tiesā. Zaudējumu atlīdzība nevar pilnībā aizstāt atzinumu, ka Zviedrija nevar piemērot reklamēšanas aizliegumu, jo zaudējumus bieži ir grūti aprēķināt tādējādi, lai pilnībā kompensētu par nodarīto kaitējumu. Turklāt tas, ka nav iespējams iesniegt prasību par šādu atzīšanu, nozīmē, ka, gadījumā, ja pārkāpumi turpinās, skartajai personai jāiesniedz jauna prasība par zaudējumu atlīdzību. Tāpat nav saprātīgi prasīt, lai persona pārkāptu likumu, lai nodrošinātu savas tiesības. Noteikums par administratīvo lēmumu likumības kontroli attiecas tikai uz lēmumiem, ko ir pieņēmusi valdība vai administratīva iestāde. Tas būtu piemērojama tikai tad, ja *Unibet* pieprasītu un tai tiktu atteikta atļauja organizēt loteriju Zviedrijā, kas nav tās komercdarbības mērķis. Visbeidzot, ja Zviedrijas tiesa sākumā izlemtu, ka reklamēšanas aizliegums ir pretrunā Kopienu tiesībām, šim lēmumam nebūtu tiesisku seku attiecībā uz citām Zviedrijas tiesām vai iestādēm, ja šāds jautājums rastos citā kontekstā pat, ja tas rastos attiecībā uz *Unibet*, piemēram, krimināltiesvedībā vai attiecībā uz naudas soda piemērošanu saskaņā ar loteriju likumu. Tas nebūtu uzskatāms par nelikumības konstatējumu plašākā izpratnē pat attiecībā uz *Unibet* un saskaņā ar to Zviedrijai nebūtu jāatceļ reklamēšanas aizliegums vai jāaptur tā darbība. Pretstatā tam, spriedums, saskaņā ar kuru Zviedrijas valstij tiktu aizliegts piemērot reklamēšanas aizliegumu attiecībā uz *Unibet*, būtu saistošs visās situācijās, kurās varētu rasties šis jautājums, piemēram, tiesvedībā attiecībā uz Loteriju likuma pārkāpumu.

31. Visas valdības, kuras ir iesniegušas apsvērumus, kā arī Komisija uzskata, ka uz iesniedzējtiesas pirmo jautājumu jāatbild noliedzoši. Turpmāk izklāstīto iemeslu dēļ — kurus visus ir izvirzījušas visas vai dažas no šīm pusēm —, tomēr ar svarīgu atrunu, tā uzskatu arī es.

32. Pēc manām domām, jāsāk ar principu, kas pirmoreiz tika izvirzīts spriedumā lietā *Rewe I* [11], ka katras dalībvalsts tiesību sistēmā ir jāreglamentē procesuālie noteikumi attiecībā uz prasībām, kuru mērķis ir aizsargāt no

9 — 1990. gada 13. novembra spriedums lietā C-106/89 *Marleasing* (*Recueil*, I-4135. lpp.).

10 — Saskaņā ar Tiesas procesa kodeksa 13. nodaļas 2. iedaļu: skat. iepriekš 4. un 13. punktu.

11 — 1976. gada 16. decembra spriedums lietā 33/76 *Rewe/Landwirtschaftskammer für das Saarland* (*Recueil*, 1989. lpp., 5. punkts).

Kopienu tiesībām izrietošās tiesības, paredzot, ka šie noteikumi nav neizdevīgāki par tiem, kuri attiecas uz līdzīgām prasībām sakarā ar valsts tiesību pārkāpumu (līdzvērtības princips), un ka tie nepadara šo tiesību izmantošanu par praktiski neiespējamu (efektivitātes princips). Šī pieeja tika apstiprināta spriedumā lietā *Rewe II* [12], kurā Tiesa norādīja, ka Līgums *nebija iecerēts, lai valstu tiesās radītu jaunus līdzekļus*, lai nodrošinātu Kopienu tiesību ievērošanu, izņemot līdzekļus, kas jau bija pieejami valstu tiesībās, un ka Līguma iedibinātā juridiskās aizsardzības sistēma nozīmē to, ka *katra veida prasībai, kas ir pieejama saskaņā ar valsts tiesībām*, ir jābūt pieejamai, lai nodrošinātu Kopienu tiesību normu, kam ir tieša iedarbība, ievērošanu.

33. Līdzīgā kārtā spriedums lietā *Simmenthal* [13], ar ko valstu tiesām tika uzlikts pienākums atcelt valsts tiesību normas, kuras ir pretrunā Kopienu tiesībām, skaidri attiecina šo pienākumu tikai uz lietām, kas ir attiecīgās valsts tiesas *kompetencē*, vai uz tiesām, kam ir *kompetence piemērot* attiecīgās Kopienu tiesības.

34. Tiesa ir pastāvīgi atkārtojusi šos principus; skatīt, piemēram, spriedumu lietā *Peterbroeck* [14], kurā tika atzīts, ka, ja attiecīgā jautājuma kontekstā nav Kopienu tiesiskā regulējuma, katras dalībvalsts tiesību sistēmā ir jānosaka kompetentās tiesas un sīki jānoregulē procesuālā kārtība prasībām, kas paredzētas, lai nodrošinātu tiesības, kas indivīdiem rodas no Kopienu tiesību tiešās iedarbības, tomēr šī kārtība nedrīkst būt nelabvēlīgāka nekā tā, kas attiecas uz līdzīgām prasībām valsts iekšienē, ne arī padarīt par neiespējamu vai pārmērīgi apgrūtināt to tiesību izmantošanu, ko piešķir Kopienu tiesības.

35. Šajos formulējumos tiek netieši norādīts, ka valstu tiesību sistēmas ir pakļautas Kopienu tiesas uzraudzībai. Pirmkārt, valstu tiesībām ir jāievēro līdzvērtības un efektivitātes principi. Otrkārt, kaut gan principā indivīda tiesības un interesi prasības celšanā regulē valsts tiesības, Kopienu tiesības tomēr pieprasa, lai šāds tiesiskais regulējums neierobežotu tiesības uz efektīvu aizsardzību tiesā [15]. Līdz ar to zināmos apstākļos Kopienu tiesības *var* noteikt, ka ir nepieciešams jauns līdzeklis, ja tas ir vienīgais veids, lai nodrošinātu Kopienu tiesību aizsardzību [16]. Piemēram, spriedumā lietā *Heylens*, Tiesa norādīja, ka, tā kā brīva pieeja darba tirgum ir pamattiesības, ko Līgums individuāli piešķir katram darba ņēmējam Kopienā, "*ir būtiski nepieciešams, lai pastāvētu iespēja juridiski apstrīdēt valsts iestādes*

12 — 1981. gada 7. jūlija spriedums lietā 158/80 *Rewe/Haupzollamt Kiel* (*Recueil*, 1805. lpp., 44. punkts), mans izcēlums.

13 — Minēts 7. zemsvītras piezīmē, sprieduma 21. un 22. punkts, mans izcēlums.

14 — 1995. gada 14. decembra spriedums lietā C-312/93 (*Recueil*, I-4599. lpp., 12. punkts).

15 — Spriedums lietā *Verholen*, minēts 7. zemsvītras piezīmē, 24. punkts.

16 — Kā tas *de facto* bija lietā *Factortame I*.

lēmumu, kas liedz šo tiesību izmantošanu, lai personai nodrošinātu viņa tiesību efektīvu aizsardzību tiesā" [17]. Līdzīgā kārtā spriedumā lietā *Vlassopoulou* Tiesa norādīja, ka "jābūt iespējai visus lēmumus [par profesionālās izglītības diplomu atzīšanu] pakļaut tiesas procedūrām, lai pārbaudītu to saderību ar Kopienu tiesībām" [18].

36. Līdz ar to ir būtiski, ka, izvērtējot, vai valsts procesuālie noteikumi atbilst Tiesas izstrādātajiem kritērijiem, tiek apskatīts vispārējais tiesiskais konteksts. Kā Tiesa norādīja spriedumā lietā *Peterbroeck*, "katra lieta, kuras ietvaros rodas jautājums par to, vai valsts procesuālā tiesību norma padara neiespējamu vai pārmērīgi apgrūtina Kopienu tiesību izmantošanu, ir pārbaudāma, kopumā ņemot vērā šīs tiesību normas lomu tiesvedībā dažādās valsts instancēs, tās attīstību un sevišķās iezīmes, skatot kopumā" [19]. Tas vien, ka noteiktā tiesību sistēmā nav pieejamas tiesības iesniegt specifisku prasību, lai aizsargātu no Kopienu tiesībām izrietošas tiesības, obligāti nenozīmē, ka ir ticis pārkāpts efektīvas aizsardzības princips.

37. Šī principa piemērošanas piemērs ir spriedums lietā *Safalero* [20]. Šī lieta attiecās uz administratīvu pasākumu, ar kuru tika atļauts aizturēt mazumtirgotājam pārdotas preces tāpēc, ka tām nebija valsts tiesību aktos pieprasītās valsts tipa apstiprināšanas zīmes. Bija skaidrs, ka šī valsts likumdošanas prasība nebija saderīga ar Kopienu tiesībām. Preču importētājs lūdza tam atdot aizturētās mazumtirgotāja preces, tomēr valsts tiesa izlēma, ka importētājam nebija tiesību apstrīdēt attiecībā uz mazumtirgotāju pieņemtu lēmumu. Tiesa konstatēja, ka importētāja tiesības uz to, lai tā tirdzniecība netiktu aizkavēta tādas valsts tiesību normas piemērošanas dēļ, kas ir pretrunā Kopienu tiesībām, bija pietiekami aizsargātas, ja tas varēja lūgt tiesas lēmumu, kas atzina šīs tiesību normas nesaderību ar Kopienu likumdošanu. Šajā lietā importētājs varēja izvirzīt šo jautājumu tiesvedībā pret valsts iestādēm, kurā tika apstrīdēts tas, vai bija likumīgs tam uzliktais naudas sods, kas bija piemērots tāpēc, ka precēm nebija attiecīgās tipa apstiprināšanas zīmes. Tiesa secināja, ka šādos apstākļos no Kopienu tiesību sistēmas izrietošu tiesību efektīvas aizsardzības tiesā princips neaizliedz valsts likumdošanu, saskaņā ar kuru importētājs nevar iesniegt prasību, lai apstrīdētu valsts iestāžu veiktu pasākumu, saskaņā ar kuru tiek aizturētas mazumtirgotājam pārdotas preces, ja vien šim importētājam ir pieejams tiesību aizsardzības līdzeklis, kas nodrošina, ka tiek ievērotas tiesības, kas tam tiek piešķirtas saskaņā ar Kopienu tiesībām.

17 — 1987. gada 15. oktobra spriedums lietā 222/86 (*Recueil*, 4097. lpp., 14. punkts), mans izcēlums.

18 — 1991. gada 7. maija spriedums lietā C-340/89 (*Recueil*, I-2357. lpp., 22. punkts).

19 — Minēts 14. zemsvītras piezīmē, 14. punkts.

20 — 2003. gada 11. septembra spriedums lietā C-13/01 (*Recueil*, I-8679. lpp.).

38. Šī pieeja ir izskaidrojama ar faktu, ka efektīvas tiesību aizsardzības tiesā princips pats atspoguļo vispārēju tiesību principu, kas ir pamatā visām dalībvalstīm kopējām konstitucionālajām tradīcijām. Šis princips — tiesības uz taisnīgu lietas izskatīšanu — ir minēts Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta 1. punktā un saskaņā ar LES 6. panta 2. punktu tagad ir atzīts kā Kopienu tiesību pamatprincips. Īstenojot tiesības "uz tiesu", kuru viens aspekts ir ne-absolūtās tiesības uz pieeju tiesai, Konvencijas 6. panta 1. punkts netieši pieprasa pieeju tiesas kontroles panākšanai konkrētās lietas kontekstā. Šādas pieejas ierobežojumi atbilst 6. panta 1. punktam tikai tad, ja tie neapdraud šīs tiesības pašu būtību, tiem ir leģitīms mērķis un pastāv samērīgums starp izmantotajiem līdzekļiem un sasniedzamo mērķi [21].

39. Ņemot to vērā, es pievērsīšos specifiskajam jautājumam, kas ir ticis uzdots saskaņā ar iesniedzējtiesas pirmo jautājumu.

40. Pašreizējā lietā ir skaidrs, ka, pirmkārt, Zviedrijas procesuālie noteikumi attiecībā uz atzinumu par nesaderību ar valsts likumu ar augstāku spēku nav labvēlīgāki par noteikumiem, kas ir piemērojami attiecībā uz nesaderību ar Kopienu tiesībām; patiesībā šķiet, ka situācija ir pretēja [22].

41. Otrkārt, no lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu [23] šķietami izriet arī, ka patiesībā indivīdam *Unibet* stāvoklī ir iespējams aizstāvēt tā no Kopienu tiesībām izrietošās tiesības.

42. Šobrīd man jāuzsver, ka Tiesai ir pienākums pieņemt iesniedzējtiesas sniegto valsts procesuālo noteikumu analīzi. Līdz ar to man jāturpina, pieņemot, ka saskaņā ar valsts procesuālajām tiesībām *Unibet* nav tiesību iesniegt prasību, lūdzot vienīgi atzīt, ka reklamēšanas aizliegums nav saderīgs ar Kopienu tiesībām, kaut gan *Unibet* ir centusies apstrīdēt šo pieņēmumu [24].

43. Iesniedzējtiesa turklāt paskaidro, ka, lai gan valsts likumdošana neļauj *Unibet* iesniegt atsevišķu prasību par reklamēšanas

21 — Skat., vispārīgi Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumus lietās *Golder*/Apvienotā Karaliste (1979–1980), 1 EHHR, 524. lpp., 36. punkts; *Klass* u.c./Vācija (1994) 18 EHHR, 305. lpp., 49. punkts; *Ashingdane*/Apvienotā Karaliste (1985) 7 EHHR, 528. lpp., 55. un 57. punkts, un *Lithgow* u.c./Apvienotā Karaliste (1986), 8 EHHR, 329. lpp., 194. punkts.

22 — Skat. iepriekš 3. punktu.

23 — Ko paskaidroja tiesas sēdē izteiktie apsvērumi, skat. tālāk 46. punktu.

24 — Skat. 1985. gada 5. jūnija spriedumu lietā 116/84 *Roelstraete* (*Recueil*, 1705. lpp., 10. punkts), 1998. gada 17. septembra spriedumu lietā C-412/96 *Kainuun Liikenne* un *Pohjolan Liikenne* (*Recueil*, I-5141. lpp., 22. punkts) un 1999. gada 9. februāra spriedumu lietā C-343/96 *Dilexport* (*Recueil*, I-579. lpp., 51. punkts).

aizlieguma piemērošanas likumīgumu, pastāv trīs citas iespējas, kā tā šo jautājumu varētu iesniegt izskatīšanai tiesā. Pirmkārt, ja *Unibet* rīkotos pretrunā reklamēšanas aizliegumam un Zviedrijas iestāde to par to sodītu, *Unibet* varētu lūgt tiesām pārbaudīt šī aizlieguma saderību ar Kopienu likumdošanu. Otrkārt, *Unibet* varētu lūgt tiesām izskatīt šo pašu jautājumu par saderīgumu tās prasības par zaudējumu atlīdzību ietvaros, kas pašreiz tiek izskatīta Rajona tiesā. Treškārt, iesniedzējtiesa norāda: "Šajā sakarā jāņem vērā arī iespēja lūgt likumības kontroli iepriekš minētajā veidā.", acīmredzami atsaucoties uz Loteriju likumu.

44. Attiecībā uz pirmo iespēju es neuzskatu, ka valsts tiesību sistēma apmierinātu no Kopienu tiesībām izrietošu tiesību efektīvas aizsardzības nosacījumus, ja vienīgais veids, kādā persona varētu atsaukties uz šādām tiesībām valsts tiesā, būtu vispirms pārkāpjot valsts tiesību aktus. Personu nevar nostādīt pozīcijā, kurā vienīgais veids, kā pārbaudīt tiesību akta likumību, ir to pārkāpjot. Es it īpaši nepiekrītu dažu valdību izvirzītajam apsvērumam, ka pēc analoģijas var piemērot Kopienu tiesību noteiktos tiešu prasību pieņemamības ierobežojumus, tas ir to, ka persona Kopienu tiesās nevar iesniegt prasību par vispārpiemērojama Kopienu tiesību akta atcelšanu pat tad, ja valsts noteikumi ļauj šai personai apstrīdēt Kopienu akta tiesiskumu valsts tiesā tikai pēc tam, kad šis akts ir pārkāpts [25].

45. Līdz ar to es nepiekrītu ieniedzējtiesai attiecībā uz to, ka *Unibet* no Kopienu tiesībām izrietošās tiesības ir efektīvi aizsargātas tāpēc, ka, ja tā pārkāpj reklamēšanas aizliegumu un Zviedrijas iestāde to par to soda, tad tā var lūgt tiesām pārbaudīt šī aizlieguma saderīgumu ar Kopienu tiesībām.

46. Es tāpat neesmu pārliecināta, ka iesniedzējtiesas minētā trešā iespēja, proti, likumības kontrole Loteriju likuma kontekstā, ir apmierinošs līdzeklis, ar kura palīdzību *Unibet* tiesā varētu aizstāvēt savas tiesības. Lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu ir salīdzinoši neskaidrs attiecībā uz to, kādi ir reklamēšanas aizlieguma likumā noteiktie izņēmumi un kā šie izņēmumi var tikt izmantoti. Zviedrijas valdība tiesas sēdē atzina, ka šie izņēmumi nebija iecerēti, lai risinātu tādas situācijas, kāda ir pamata tiesvedības pamatā; tā nevarēja paskaidrot, vai tādā situācijā būtu ticis atļauts izņēmums, ja būtu izteikts attiecīgs lūgums. Turklāt tā

25 — 2004. gada 1. aprīļa spriedums lietā C-263/02 P, Komisija/*Jégo-Quéré* (*Recueil*, I-3425. lpp., 33. un 34. punkts).

informācija, ko Tiesai ar neatlaidīgas izjautāšanas palīdzību izdevās iegūt no Zviedrijas valdības, mani nepārliecina par to, ka, ja *Unibet* būtu lūgusi attiecībā uz to izdarīt izņēmumu, šī lūguma rezultātā noteikti tiktu pieņemts administratīvs lēmums, kura likumību būtu bijis iespējams kontrolēt.

47. Tātad atliek atbildēt uz jautājumu, vai prasība par zaudējumu atlīdzību (*Unibet* sākotnējās prasības ii) punkts) dod *Unibet* apmierinošu iespēju pārbaudīt tās no Kopienu tiesībām izrietošo prasības pamatu Zviedrijas tiesās. Šī prasība patiešām tika atzīta par pieņemamu. Tā vēl joprojām tiek izskatīta un ir pamatā *Unibet* otrajai prasībai noteikt pagaidu noregulējumu.

48. Šķiet, ka iesniedzējtiesa, *Unibet* un Zviedrijas valdība piekrīt, ka tiesai, kura izskata šo prasību, ir jāpārbauda *Unibet* apgalvojums, ka reklamēšanas aizliegums nav saderīgs ar Kopienu tiesībām, un, ja tā piekrīt šim apgalvojumam, šai tiesai saskaņā ar Konstitūcijas likuma par pārvaldes formu 11. nodaļas 14. pantu būtu jāpārtrauc šī aizlieguma piemērošana.

49. *Unibet* iebilst, ka ir neērti uzturēt prasību par zaudējumu atlīdzību, jo ekonomisko zaudējumu noteikšana ir neprecīza un sarežģīta. Tomēr saskaņā ar procesuālās autonomijas principu ir jāveic pārbaude nevis par to, vai šī prasība ir neērta (prasības par zaudējumu atlīdzību vienmēr ir neērtas), bet gan par to, vai tā tomēr apmierina dubultos līdzvērtības un efektivitātes principus. Pēc manām domām, tā tas ir. It sevišķi ņemot vērā Tiesai iesniegtos materiālus šajā lūgumā sniegt prejudiciālu nolēmumu, es nevaru uzskatīt, ka ar zaudējumu apmēra noteikšanu saistītās praktiskās problēmas ir pietiekamas, lai padarītu prasību par zaudējumu atlīdzību "praktiski neiespējamu vai pārmērīgi sarežģītu" [26]. Turklāt, ja tas tā principā būtu, tas būtiski apdraudētu Tiesas judikatūru par to, ka dalībvalstīm ir pienākums kompensēt zaudējumus un kaitējumus, kas personām ir radušies tāpēc, ka ir notikuši Kopienu tiesību pārkāpumi, par kuriem dalībvalstis var būt atbildīgas, un ka šis pienākums attiecīgajām personām sniedz efektīvu aizsardzību [27].

50. Kādas ir sekas *Unibet* apgalvojumam, ka, pat ja tās prasība par zaudējumu atlīdzību tiktu apmierināta, šīs prasības raksturs ir tāds, ka tās iznākums ietekmētu tikai izskatāmo lietu — tam nebūtu *erga omnes* ietekmes un tas arī nelīdzētu *Unibet* nākotnē un tai nāktos iesniegt nepārtrauktu prasību straumi?

26 — Spriedums lietā *Peterbroeck*, minēts 14. zemsvītras piezīmē, 12. punkts.

27 — 1991. gada 19. novembra spriedums apvienotajās lietās C-6/90 un C-9/90 *Francovich* (*Recueil*, I-5357. lpp., 37. punkts). 1994. gada 14. jūlija spriedumā lietā C-91/92 *Faccini Dori* (*Recueil*, I-3325. lpp.) Tiesa atteicās paplašināt direktīvu tiešo piemērojamību "horizontāli", tā vietā atzīstot, ka efektīvu aizsardzību var nodrošināt ar vienveidīgas interpretācijas principa palīdzību, ko atbalsta tas, ka ir iespējams iesniegt prasību par zaudējumu atlīdzību (skat. 27. punktu).

51. Manos pienākumos neietilpst minējumi par to, kādas sekas uz Zviedrijas tiesībām radītu noteiktas tiesas noteikts lēmums — tas ir jautājums, kurš ietilpst valsts tiesas kompetencē un uz kuru tā var atbildēt. Zviedrijas valdība tiesas sēdē minēja, ka neatkarīgi no tā tiesiskajām sekām, ja ar valsts tiesas lēmumu tiktu atzīts, ka reklamēšanas aizliegums ir pretrunā Kopienu tiesību noteikumam ar augstāku spēku, valdība noteikti cieši pievērstu uzmanību šādam lēmumam un, visticamāk, tā rezultātā tiktu grozīts likums. Neatkarīgi no tā, vai tas tā patiešām ir, man šķiet, ka — saskaņā ar Kopienu tiesībām —, ja attiecībā uz *Unibet* prasību par zaudējumu atlīdzību tiktu pieņemts labvēlīgs lēmums, bet tā rezultātā netiktu grozīts likums un tai nāktos iesniegt otro (vai trešo) prasību par zaudējumu atlīdzību, tā ļoti pamatoti varētu apgalvot, ka Zviedrija nopietni un acīmredzami pārkāpj tās no Kopienu likumdošanas izrietošos pienākumus un ka *Unibet* ir tiesības nekavējoties saņemt papildus zaudējumu atlīdzību. Man šķiet, ka šādos apstākļos *Unibet* šīs prasības ietvaros varētu būt arī tiesības uz pagaidu noregulējumu, lai nodrošinātu tās no Kopienu tiesībām izrietošo tiesību efektīvu aizsardzību [28].

52. Šī iemesla dēļ es uzskatu, ka tas, ka *Unibet* ir tiesības iesniegt prasību par zaudējumu atlīdzību, kuras kontekstā noteikti *tiks* izskatīts tās arguments, ka reklamēšanas aizliegums nav saderīgs ar Kopienu tiesībām, nozīmē, ka tās no Kopienu likumdošanas izrietošās tiesības ir pienācīgi aizsargātas, kaut gan valsts procesuālie noteikumi noteic, ka tā nevar iesniegt atsevišķu prasību, lūdzot atzīt nesaderību.

53. Es neesmu pārliecināta, ka spriedums lietā *Muñoz* un *Superior Fruiticola* [29], uz kuru balstās *Unibet*, noved pie citāda secinājuma. Tiesa šajā lietā atzina, ka prasītājiem, augļu tirgotājiem, bija tiesības ar pret to konkurentu vērstas civilprasības palīdzību piemērot pienākumu, kas izrietēja no tieši piemērojama Kopienu tiesību akta [30], nepiedāvāt pārdošanai augļus, kuri neatbilst noteiktiem kvalitātes standartiem. Tomēr šķiet, ka, ja nebūtu pastāvējušas šādas tiesības iesniegt prasību, prasītājiem *nebūtu bijis iespējams* izmantot šīs tiesības [31]. Kā norādīts iepriekš, pašreizējā lietā tas tā nav.

54. Tāpat mani nepārliecina *Unibet* arguments, ka, ņemot vērā valsts tiesas pienā-

28 — Skat. tālāk 85. punktu.

29 — Minēts 8. zemsvītras piezīmē.

30 — Padomes 1972. gada 18. maija Regula (EEK) Nr. 1035/72 (OV L 118, 1. lpp.) un Padomes 1996. gada 28. oktobra Regula (EK) Nr. 2200/96 par augļu un dārzeņu tirgus kopējo organizāciju (OV L 297, 1. lpp.).

31 — Kaut gan spriedums ir lakonisks, no tā, kā Tiesa aprakstīja faktus, var secināt, ka cēloņsakarība nebūtu bijusi pietiekama, lai būtu bijis iespējams apmierināt prasību par zaudējumu atlīdzību.

kumu interpretēt valsts likumdošanu atbilstīgi Kopienu tiesībām, tai tādiem prasītājiem kā *Unibet* jāpiešķir tiesības lūgt spriedumu par tiesību atzīšanu [32].

55. *Unibet* apgalvo, ka šis arguments izriet no sprieduma lietā *Marleasing* [33]. Tiesa šajā spriedumā konstatēja, ka, piemērojot valsts tiesības, "valsts tiesām, kam ir lūgts tās interpretēt, tas jādara, *cik vien iespējams* ievērojot Kopienu tiesību aktu redakciju un mērķi" [34]. Pēc manām domām, šis iebildums ir aplūkojams kritiski [35]. Tiesa neliek valsts tiesām interpretēt valsts likumdošanu mākslīgā vai stieptā veidā. Kā Tiesa norādīja spriedumā lietā *Murphy* [36], šis pienākums ir piemērojams valsts tiesai "saskaņā ar valsts likumdošanu piešķirtās rīcības brīvības robežās". Ir skaidrs, ka Tiesa ir paredzējusi, ka noteiktos apstākļos ar interpretācijas palīdzību nebūs iespējams sasniegt rezultātu, kas iecerēts saskaņā ar piemērojamo Kopienu likumdošanu [37]. Šajā lietā Zviedrijas valdība tieši un skaidri noliedz, ka būtu iespējams interpretēt valsts tiesības *Unibet* ieteiktajā veidā. Šī izpratne atbilst iesniedzējtiesas viedoklim [38], kas, citējot doktrīnu, ir ticis pausts lūgumā sniegt prejudiciālu nolēmumu.

56. Ņemot vērā visus iepriekš minētos apsvērumus, es tādēļ uzskatu, ka uz pirmo jautājumu ir jāatbild noliedzoši. Es to saku, pamatojoties uz saistītajiem pieņēmumiem, ka, ja valsts tiesa izlems prejudiciālo jautājumu par reklamēšanas aizlieguma saderīgumu ar Kopienu tiesībām par labu *Unibet*, tā *noteiks* kādu būtisku noregulējumu *Unibet* labā un šis noregulējums *būs* efektīvs [39]. Dokumenti, kas ir tikuši iesniegti Tiesai šī lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu kontekstā liecina, ka tā visticamāk notiks, bet neviens no šiem elementiem nav pilnīgi neapšaubāms. Es uzsveru, ka, ja zaudējumu atlīdzības pieeja patiesībā *nedod* aizsardzību, kas pēc tam, kad valsts tiesa ir atzinusi *Unibet* jebkādas no Kopienu tiesībām izrietošās tiesības, tai ļautu šīs tiesības izmantot, Zviedrijai ir obligāti jāizveido jauns tiesību aizsardzības līdzeklis, lai tā ievērotu savus no Kopienu tiesībām izrietošos pienākumus [40].

32 — T.i., prasība, kas noteikta Tiesas procesa kodeksa 13. nodaļas 2. iedaļā: skat. iepriekš 4. un 13. punktu.

33 — Minēts 9. zemsvītras piezīmē.

34 — Sprieduma 8. punkts, mans izcēlums. Kaut gan spriedums lietā *Marleasing* attiecās uz pienākumu interpretēt valsts likumdošanu, ņemot vērā direktīvu, Tiesa to pašu principu ir piemērojusi attiecībā uz Līguma pantiem: 1988. gada 4. februāra spriedums lietā 157/86 *Murphy* (*Recueil*, 673. lpp.).

35 — Kaut gan šis iebildums nav ietverts sprieduma rezolutīvajā daļā, saskaņā ar pastāvīgo judikatūru sprieduma rezolutīvā daļa ir jāizprot, ņemot vērā agrāku sprieduma punktu (1978. gada 16. marta spriedums lietā 135/77 *Bosch*, *Recueil*, 855. lpp., 4. punkts). Šis izņēmums katrā ziņā ir atspoguļots vairāku vēlāku spriedumu rezolutīvajā daļā: skat. spriedumu lietā *Faccini Dori*, minēts 27. zemsvītras piezīmē; 2000. gada 27. jūnija spriedumu apvienotajās lietās no C-240/98 līdz C-244/98 *Océano Grupo Editorial* un *Salvat Editores* (*Recueil*, I-4941. lpp.) un 2004. gada 5. oktobra spriedumu apvienotajās lietās no C-397/01 līdz C-403/01 *Pfeiffer* u.c. (Krājums, I-8835. lpp.).

36 — Minēts 34. zemsvītras piezīmē.

37 — Skat., piemēram, 1993. gada 16. decembra spriedumu lietā C-334/92 *Wagner Miret* (*Recueil*, I-6911. lpp., 22. punkts un rezolutīvās daļas 2. punkta b) apakšpunkts), spriedumu lietā *Faccini Dori*, minēts 27. zemsvītras piezīmē, 27. punkts, un 2003. gada 22. maija spriedumu lietā C-462/99 *Connect Austria* (*Recueil*, I-5197. lpp., rezolutīvās daļas 1. punkts).

38 — Tāpat arī divu zemāko instanču tiesu viedoklim.

39 — Skat. iepriekš 51. punktu.

40 — Skat. spriedumu lietā *Factortame I.*

57. Visbeidzot, es atzīmēju, ka tādā formā, kādā jautājums ir ticis uzdots, tiek jautāts, vai Kopienu tiesību prasība, ka valsts procesuālajām normām ir jānodrošina personai efektīva no Kopienu tiesībām izrietošo tiesību aizsardzība, nozīmē, ka prasībai atzīt, ka noteiktas valsts materiālo tiesību normas nav saderīgas ar EKL 49. pantu, ir jābūt pieļaujamai gadījumā, kad citādi šo materiālo tiesību normu saderību ar minēto pantu būtu iespējams izvērtēt vienīgi kā prejudiciālu jautājumu, piemēram, lietā par zaudējumu atlīdzināšanu, *tiesvedībā par valsts materiālo tiesību normas pārkāpumu vai realizējot tiesas kontroli* [41].

58. Es iepriekš esmu izskaidrojusi, ka es neuzskatu, ka valsts tiesību sistēma apmierinātu no Kopienu tiesībām izrietošu tiesību efektīvas aizsardzības nosacījumus, ja vienīgais veids, kādā indivīds varētu atsaukties uz šādām tiesībām valsts tiesā, būtu vispirms pārkāpjot valsts likumdošanu.

59. Tāpat es neesmu pārliecināta, ka no Tiesai iesniegtās informācijas izriet, ka pašreizējās lietas apstākļos būtu pieejama tiesvedība par likumības kontroli.

60. Tādēļ, atbildot uz pirmo jautājumu, es mainītu tā formulējumu. Līdz ar to es uzskatu, ka atbildei vajadzētu būt, ka Kopienu tiesības nepieprasa, lai pastāvētu iespēja iesniegt atsevišķu prasību, lai atzītu, ka noteiktas valsts materiālo tiesību normas nav saderīgas ar EKL 49. pantu, ja ir iespējams pierādīt, ka šis jautājums tiks izvērtēts kā prejudiciāls jautājums lietā par zaudējumu atlīdzību ar nosacījumiem, kas nav nelabvēlīgāki par tiem, kas attiecas uz līdzīgām prasībām valsts iekšienē un kas nepadara par neiespējamu vai pārmērīgi neapgrūtina to tiesību izmantošanu, ko prasītājam piešķir Kopienu tiesības.

Otrais jautājums

61. Ar otro jautājumu iesniedzējtiesa vaicā, vai šī efektīvas tiesību aizsardzības prasība, kas izriet no Kopienu tiesībām, nozīmē, ka valsts tiesību sistēmai jānodrošina pagaidu aizsardzība, saskaņā ar kuru valsts tiesību normas, kuras personai liedz izmantot tiesības, ko, iespējams, tai piešķir Kopienu tiesības, var netikt piemērotas attiecībā uz personu, ļaujot tai izmantot attiecīgās tiesības līdz brīdim, kad jautājumu par šo tiesību pastāvēšanu ir galīgi izlēmusi valsts tiesa.

41 — Mans izcēlums.

62. *Unibet* uzskata, ka uz šo jautājumu jāatbild apstiprinoši. Kopienu tiesības tai dod absolūtas tiesības uz to, ka tās lūgumu noteikt pagaidu pasākumus izskata valsts tiesa, jo valsts tiesām jādod personām efektīvas tiesības iesniegt prasību, ja tiek pārkāptas to no Kopienu tiesībām izrietošās tiesības. Tiesa spriedumos lietās *Factortame I*[42] un *Zuckerfabrik*[43] atzina, ka no Kopienu tiesībām izrietošu tiesību efektīvas aizsardzības tiesā princips dod tiesības uz pagaidu noregulējumu.

63. Valdības, kuras ir iesniegušas apsvērumus, un Komisija būtībā uzskata, ka uz otro jautājumu jāatbild noliedzoši. Tās visas atzīst, ka no sprieduma lietā *Factortame I* izriet, ka ir iespējams, ka pastāv pienākums nodrošināt pagaidu aizsardzību, bet tās neuzskata, ka no šī pieņēmuma noteikti izriet, ka uz otro jautājumu jāsniedz apstiprinoša atbilde. Es tam piekrītu. Kopienu tiesības prasītājam nedod absolūtas tiesības uz to, lai valsts tiesa izskatītu lūgumu nodrošināt pagaidu noregulējumu neatkarīgi no jebkādiem apstākļiem.

64. Protams, izejas punkts ir spriedums lietā *Factortame I*. Šajā lietā prasītāji lūdza, pirmkārt, atzīt, ka noteikti valsts tiesību akta panti bija pretrunā EK līgumam, otrkārt, kompensēt zaudējumus un, treškārt, — noteikt pagaidu noregulējumu, pirms tiek atrisināti šie jautājumi. Tika atzīts, ka valsts tiesas principā bija kompetentas sniegt atzinumu, kas tika lūgts; tomēr tika iesniegts lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu par to, vai noteiktās tiesību normas patiesībā nebija saderīgas ar EK līgumu[44]. Pretstatā tam attiecībā uz jautājumu par pagaidu noregulējumu saskaņā ar valsts tiesībām valsts tiesas nebija kompetentas uz laiku apturēt tiesību akta darbību. Tādēļ tika iesniegts atsevišķs lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu par jautājumu, vai Kopienu tiesības noteic, ka pienācīgos gadījumos valsts tiesai ir jābūt iespējai nodrošināt šādu noregulējumu.

65. Tiesa nosprieda, ka Kopienu tiesību pilnīga efektivitāte mazinās arī tad, ja valsts tiesību norma liedz tiesai, izskatot ar Kopienu tiesībām saistītu strīdu, noteikt pagaidu noregulējuma pasākumus, lai nodrošinātu sprieduma, kurā lemts par ar Kopienu tiesībām pamatoto tiesību pastāvēšanu, pilnīgu efektivitāti. No tā izrietēja, ka valsts tiesai, kura šādos apstākļos *noteiktu* pagaidu pasākumus, ja tas nebūtu pretrunā šīs valsts tiesību normai, ir pienākums šo normu

42 — Minēts 7. zemsvītras piezīmē.

43 — 1991. gada 21. februāra spriedums apvienotajās lietās C-143/88 un C-92/89 *Zuckerfabrik Süderdithmarschen* un *Zuckerfabrik Soest* (*Recueil*, I-415. lpp.).

44 — 1991. gada 25. jūlija spriedumā lietā C-221/89 *Factortame* (*Recueil*, I-3905. lpp.; turpmāk tekstā — "*Factortame II*") Tiesa konstatēja, ka dažas materiālās tiesību normas bija pretrunā EK līguma 52. pantam (jaunajā redakcijā pēc grozījumiem — EKL 43. pants).

nepiemērot. Tiesa attiecīgi izlēma, ka valsts tiesai, kas izskata ar Kopienu tiesībām saistītu strīdu un uzskata, ka vienīgais šķērslis, kurš tai liedz noteikt pagaidu pasākumus, ir valsts tiesību norma, šī norma nav jāpiemēro.

66. Pretstatā spriedumam lietā *Factortame I*, kas attiecās uz valsts tiesībām, kuras, iespējams, nebija saderīgas ar no Līguma izrietošajām tiesībām, spriedums lietā *Zuckerfabrik*[45] attiecās uz valsts pasākumu, kas bija balstīts uz Kopienu regulu[46], kuras likumība tika apšaubīta valsts tiesā. Šī tiesa vaicāja, vai tagadējā EKL 249. panta otrā daļa, kas noteic, ka regulas ir vispārpiemērojamas un tās uzliek saistības kopumā, un ir tieši piemērojamas visās dalībvalstīs, liedza valsts tiesām iespēju apturēt tāda valsts pasākuma izpildi, kurš bija pieņemts, pamatojoties uz Kopienu regulu.

67. Tiesa atsaucās uz spriedumu lietā *Factortame I* un norādīja, ka tiesas pagaidu aizsardzībai, uz ko personām ir tiesības saskaņā ar Kopienu tiesībām valsts tiesās, ir jāpaliek nemainīgai neatkarīgi no tā, vai šīs personas apstrīd valsts tiesību normu saderību ar Kopienu tiesībām, vai arī sekundāras Kopienu likumdošanas likumību, ņemot vērā to, ka abos gadījumos strīds tiek balstīts uz pašām Kopienu tiesībām. No tā izrietēja, ka EKL 249. pants neliedz valsts tiesām apturēt tāda valsts administratīva pasākuma piemērošanu, kas pieņemts, pamatojoties uz Kopienu regulu.

68. Līdz ar to var izdalīt divas situācijas. Pirmajā situācijā, līdzīgi kā spriedumā lietā *Zuckerfabrik*, tiek apstrīdēts Kopienu pasākums, un prasītājs lūdz pagaidām apturēt valsts pasākumu, kas to īsteno. Otrajā situācijā, līdzīgi kā spriedumā lietā *Factortame I*, valsts tiesību akts tiek apstrīdēts tāpēc, ka tas nav saderīgs ar Kopienu likumdošanu un prasītājs lūdz pagaidām apturēt šo valsts tiesību aktu. Skaidri redzams, ka pašreizējā lieta ietilpst otrajā kategorijā.

69. Kā atzīmē Komisija, *Unibet* ir iesniegusi divus pieteikumus noteikt pagaidu pasākumus: pirmo — saistībā ar tās pamata prasību, ar kuru tā lūdz atzīt, ka tai ir tiesības tirgot tās pakalpojumus neatkarīgi no reklamēšanas aizlieguma, un otro saistībā ar tās prasību par zaudējumu atlīdzību par Kopienu tiesību pārkāpumu.

70. Attiecībā uz pirmo pieteikumu no lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu šķietami

45 — Minēts 43. zemsvītras piezīmē.

46 — Padomes 1987. gada 2. jūlija Regula (EEK) Nr. 1914/87, ar ko cukura ražošanas jomā 1986./87. tirdzniecības gadam tiek ieviesta speciāla atkāpšanās nodeva (OV L 183, 5. lpp.).

izriet, ka valsts tiesa vēlas noskaidrot, vai Kopienu tiesības noteic, ka valsts tiesai ir uz laiku jāaptur reklamēšanas aizliegums tādos apstākļos, kad ir iesniegta pamata prasība par nesaderības atzīšanu, kas nav pieņemama saskaņā ar valsts tiesībām.

71. Tā kā es neuzskatu, ka pašreizējās lietas apstākļos Kopienu tiesības noteic, ka šādai (atsevišķai) pamata prasībai ir jābūt pieņemamai, es uzskatu arī, ka ir skaidrs, ka Kopienu tiesības skaidri nenoteic, ka šādā kontekstā jābūt iespējai lūgt pagaidu noregulējumu. Šo viedokli atbalsta Beļģijas, Somijas, Vācijas, Grieķijas un Zviedrijas valdības, kā arī Komisija.

72. Pēc manām domām, šis secinājums izriet no pašas pagaidu noregulējuma būtības. Tas ir atspoguļots arī Tiesas judikatūrā. Spriedumā lietā *Factortame I*, kura līdzīgi pašreizējai lietai attiecās uz valsts likumdošanas piemērošanas pagaidu apturēšanu, Tiesa norādīja, ka, "Kopienu tiesību pilnīga efektivitāte mazinās [..], ja valsts tiesību norma liedz tiesai, *izskatot* ar Kopienu tiesībām saistītu *strīdu*, noteikt pagaidu pasākumus" [47], "lai nodrošinātu pilnīgu efektivitāti taisāmajam spriedumam par to, vai saskaņā ar Kopienu tiesībām pastāv minētās tiesības" [48] Es neuzskatu, ka var pieņemt, ka tiesa "izskata strīdu" apstākļos, kuros pamata prasījums ir tāds, ko neatzīst valsts tiesības un kam arī nav jābūt pieejamam saskaņā ar Kopienu tiesībām.

73. Situācija ir pretēja attiecībā uz otro prasību. Saskaņā ar valsts tiesībām ir pieņemama prasība par zaudējumu atlīdzību par Kopienu tiesību pārkāpumu (kuras ietvaros tiks izskatīts jautājums par to, vai reklamēšanas aizliegums ir saderīgs ar Kopienu likumdošanu).

74. Skaidrs, ka šādos apstākļos valsts tiesai, kura izskata šo prasību, *jāvar* noteikt pagaidu noregulējumu.

75. Tas tomēr nenozīmē, ka valsts tiesai, kura izskata attiecīgo prasību, noteikti ir jāvar nodrošināt (un vēl jo mazāk, ka tai *ir pienākums* nodrošināt) visas iespējamās pagaidu nodrošinājuma formas. Gluži pretēji, no Tiesas izmantotā formulējuma izriet, ka nodrošinājumam, kuru valsts tiesai ir jāvar piešķirt, ir jābūt tādam, lai tas varētu nodrošināt galējā sprieduma pilnīgu efektivitāti.

47 — Spriedums 21. punkts, mans izcēlums. Arī sprieduma rezolutīvā daļa ir izteikta kā pienākums "valsts tiesai, kas *izskata ar Kopienu tiesībām saistītu strīdu* un uzskata, ka vienīgais šķērslis, kas tai liedz noteikt pagaidu pasākumus, ir valsts tiesību norma" (mans izcēlums). Tiesa "izskata" lietu tikai tad, ja šī lieta izpilda priekšnoteikumu, ka tā ir pieņemama. Šī pieeja ir izskaidrota arī sprieduma franču valodas redakcijā, kas atsaucas uz "le juge saisi d'un litige" (sprieduma 21. punkts) un uz "la juridiction nationale [..] saisie d'un litige" (sprieduma rezolutīvā daļa).

48 — Spriedums lietā *Factortame I*, 21. punkts.

76. Tiesas sēdē *Unibet* apgalvoja, ka pašreizējā lieta ir "Zviedrijas *Factortame I*" un ka pamata jautājums ir identisks. Tomēr, pēc manām domām, starp šīm abām lietām ir nozīmīga atšķirība. Kaut gan spriedumā lietā *Factortame I*, līdzīgi kā pašreizējā lietā, prasītāji lūdza atlīdzināt zaudējumus un uz laiku apturēt apstrīdētās valsts likumdošanas piemērošanu, viņu *pamata* prasība bija atzīt, ka šo likumdošanu ir jābeidz piemērot [49]. Šī prasība bija pieņemama saskaņā ar valsts tiesībām [50]. Līdz ar to pagaidu noregulējums, par ko bija iesniegts pieteikums, bija tieši saistīts ar galveno prasību. Turklāt valsts tiesa atzina, ka bija pamatots prasītāju apgalvojums par to, ka, ja viņu prasība tiktu apmierināta, bet netiktu noteikts viņu prasītais pagaidu noregulējums, tiem tiktu nodarīts nelabojams kaitējums [51].

77. Pretstatā tam pašreizējā lietā otrais jautājums būtībā attiecas uz *Unibet* lūgumu noteikt pagaidu noregulējumu, kas ir ticis iesniegts tās prasības par zaudējumu atlīdzību kontekstā, ar kuru tiek apgalvots, ka Zviedrijas valstij tai jāatlīdzina zaudējumi, ko *Unibet* ir cietusi reklamēšanas aizlieguma dēļ (tās sākotnējās prasības ii) punkts). Nav skaidrs, kā spriedums, ar kuru tiktu atlīdzināti zaudējumi, tiktu padarīts pilnībā efektīvs ar *Unibet* pieprasīto pagaidu noregulējumu, proti — rīkojumu par to, ka, neņemot vērā reklamēšanas aizliegumu un sankcijas par tā pārkāpšanu, *Unibet* pirms galīgā sprieduma pieņemšanas ir tiesības veikt noteiktus tirdzniecības pasākumus, kas ir *Unibet* lūgtais pagaidu noregulējums. Tādēļ lūgums veikt pagaidu pasākumus neatbilst *Unibet* pamata prasībai. Šādā gadījumā es neuzskatu, ka Kopienu tiesības noteic, ka ir jāveic šādi pagaidu pasākumi.

78. Turklāt šajā lietā galīgā sprieduma par prasību par *zaudējumu atlīdzību* efektivitāti nav "vajadzīgs" nodrošināt. Ja Augstākā tiesa šajā spriedumā atzītu, ka *Unibet* tiesības, kas izriet no Kopienu tiesībām, ir tikušas pārkāptas un līdz ar to Zviedrijas valstij ir pienākums atlīdzināt zaudējumus, var pieņemt, ka Zviedrijas valsts izpildītu šo spriedumu.

79. *Unibet* norāda, ka saskaņā ar spriedumu lietā *ABNA* [52] indivīdam jābūt pieejai vienādai pagaidu aizsardzībai, ja tiek apšaubīta valsts tiesību normu saderība ar Kopienu tiesībām, vai arī, ja tiek apstrīdēta Kopienu tiesību normas spēkā esamība. Tā kā indivīdiem ir tiesības uz pagaidu noregulējumu, ja

49 — Skat. ziņojuma tiesas sēdē 7. punktu un sprieduma 10. punktu.

50 — Skat. ziņojuma tiesas sēdē 23. punktu. Anglijas administratīvās tiesības pieļauj, ka lūgums sniegt spriedumu par tiesību atzīšanu tiek iesniegts kā pamata prasība. Zviedrijas administratīvās tiesības to neatļauj.

51 — Turpat, 10. punkts.

52 — 2005. gada 6. decembra spriedums apvienotajās lietās C-453/03, C-11/04, C-12/04 un C-194/04 (Krājums, I-10423. lpp.).

Kopienu tiesību akta spēkā esamība tiek apstrīdēta saskaņā ar EKL 234. pantu, tāda pati juridiskā aizsardzība ir jāpiemēro, ja valsts pasākumi tiek apstrīdēti tāpēc, ka tie nav saderīgi ar Kopienu likumdošanu.

80. Šis secinājums patiesībā izriet no sprieduma lietā *Zuckerfabrik*[53]. Šajā lietā valsts tiesa izskatīja lūgumu atcelt valsts tiesību aktu, kas īstenoja Kopienu regulu, kuras spēkā esamība tika apstrīdēta. Nekas neliek domāt, ka pastāvēja problēmas attiecībā uz prasības pieņemamību. Tādēļ pagaidu noregulējums bija pilnīgi piemērots, lai nodrošinātu galīgā sprieduma efektivitāti. Kā esmu minējusi, es neuzskatu, ka tas tā ir, ja — kā tas ir šajā lietā — galīgais spriedums, kuru tiek lūgts pieņemt, ir lēmums par zaudējumu atlīdzību.

81. Visbeidzot, *Unibet* norāda, ka no rīkojuma lietā *Antonissen*[54] skaidri izriet, ka Kopienu tiesību piešķirtās juridiskās aizsardzības mērķis ir pārtraukt turpinātu pārkāpumu, kas personai nodara kaitējumu. Tiesai, kura izskata lūgumu noteikt pagaidu noregulējumu, ir plaša rīcības brīvība attiecībā uz lūguma izskatīšanu un uz pasākumiem, kurus jānoteic, lai nodrošinātu šīs personas tiesības uz tiesas aizsardzību. Tādēļ no sprieduma lietā *Factortame I* un rīkojuma lietā *Antonissen* izriet, ka personai, kurai tiek nodarīts turpināts kaitējums, vienmēr ir tiesības pieprasīt pagaidu noregulējumu; tiesnesim, kurš izskata šādu lūgumu, ir plaša diskrecionārā vara attiecībā uz šāda noregulējuma nosacījumiem un raksturu. Šajā lietā visefektīvākais līdzeklis būtu pagaidu rīkojums, ar kuru Zviedrijas valstij tiek aizliegts piemērot reklamēšanas aizliegumu attiecībā uz *Unibet*.

82. Ir taisnība, ka lieta *Antonissen* attiecās uz prasību par zaudējumu atlīdzību. Pagaidu noregulējums, kas tika lūgts šajā lietā, bija pamata prasībā lūgtās zaudējumu atlīdzības daļēja izmaksāšana avansā. Tādējādi pieprasītie pagaidu noregulējuma pasākumi atbilda daļai pasākumu, kas tika lūgti pamata prasībā[55]. Ir taisnība arī, ka Tiesa secināja, ka tiesnesim, kurš izskata lūgumu par pagaidu noregulējumu, ir plaša diskrecionārā vara, izskatot šāda noregulējuma piemērošanas nosacījumus.

83. Rīkojumā lietā *Antonissen* Tiesa konstatēja, ka "pilnīgs [pagaidu pasākumu] noteikšanas aizliegums neatkarīgi no lietas apstāk-

53 — Minēts 43. zemsvītras piezīmē.

54 — Tiesas priekšsēdētāja 1997. gada 29. janvāra rīkojums lietā C-393/96 P(R) *Antonissen*/Padome un Komisija (*Recueil*, I-441. lpp.).

55 — Skat. sprieduma 7. punktu. Lūgums veikt pagaidu finansiālus maksājumus saistībā ar prasību par zaudējumu atlīdzību rada atsevišķas problēmas, kas nav jāizskata šajā lietā.

ļiem būtu pretrunā ar Kopienu tiesībās paredzētajām personu tiesībām uz pilnīgu un efektīvu tiesas aizsardzību, kas it īpaši nozīmē, ka pagaidu noregulējumam jābūt pieejamam, ja tas ir nepieciešams nākotnē pieņemamā galīgā lēmuma efektivitātes nodrošināšanai [..]. Tādēļ iepriekš nav iespējams vispārīgi un abstrakti izslēgt iespēju, ka var būt nepieciešams maksājums avansā, [..] un noteiktos gadījumos tas var izrādīties attaisnots, ņemot vērā iesaistītās intereses" [56].

84. Tādējādi ar rīkojumu lietā *Antonissen* tika izlabots kļūdains likuma izvērtējums, saskaņā ar kuru tika pilnībā aizliegts pagaidu noregulējums, ja pamata prasība attiecās uz zaudējumu atlīdzību. Tomēr Tiesas rīkojums paskaidro, ka šāda pagaidu noregulējuma noteikšana ir gan neparasta, gan — kas svarīgāk — atkarīga no tiesas diskrecionārās varas. Ar otro jautājumu šajā lietā būtībā tiek vaicāts, vai valsts tiesību sistēmai *jānodrošina* valsts tiesību aktu piemērošanas pagaidu apturēšana, ja pamata prasība ir par zaudējumu atlīdzību. Pēc manām domām, nekas rīkojumā lietā *Antonissen* nepalīdz atbildēt uz šo jautājumu — iespējams, ka tas liek domāt par pretējo secinājumu.

85. Pabeigtības nolūkā es tomēr piebildīšu, ka, ja tiktu apmierināta pašreizējā *Unibet* prasība par zaudējumu atlīdzināšanu, bet tai pēc tam nāktos iesniegt vēl vienu prasību, lai izmantotu tās tiesības, kas izriet no Kopienu tiesībām, patiesi varētu būtu nepieciešams noteikt pagaidu noregulējumu, lai tai nodrošinātu efektīvu aizsardzību [57]. Šajā (izņēmuma) gadījumā, pēc manām domām, šāds pagaidu noregulējums izpaustos kā to valsts tiesību akta daļu piemērošanas apturēšana, kuras (*ex hypothesi*) jau ir tikušas atzītas par nesaderīgām ar tieši piemērojamām tiesībām, kas izriet no Kopienu tiesībām [58].

86. Attiecīgi es uzskatu, ka uz otro jautājumu jāatbild tādējādi, ka, pirmkārt, ja prasītāja pamata prasība nav pieņemama saskaņā ar valsts tiesībām, Kopienu tiesības nenosaka, ka dalībvalstij ir jāparedz tādu valsts tiesību normu pagaidu apturēšana vai nepiemērošana, kuras liedz izmantot tiesības, ko, iespējams, piešķir Kopienu tiesības. Otrkārt, ja pamata prasība ir pieņemama, bet saskaņā ar to tiek lūgta kompensācija zaudējumu atlīdzības veidā par šo valsts tiesību normu piemērošanas dēļ nodarītajiem kaitējumiem, Kopienu tiesības nosaka, ka valsts tiesai jābūt diskrecionārai varai attiecīgos gadījumos noteikt šādu pagaidu noregulējumu.

56 — Rīkojuma 36. un 37. punkts. Turpinājumā rīkojuma 38.–43. punktā Tiesa rūpīgi analizēja robežas, kurās tiesnesim, kurš izskata lūgumu sniegt pagaidu noregulējumu, ir jāizmanto sava plašā diskrecionārā vara.

57 — Skat. iepriekš 51. punktu.

58 — Skat. iepriekš 6. punktu.

Trešais un ceturtais jautājums

87. Trešais jautājums rodas tikai tad, ja uz otro jautājumu tiek sniegta atbilde, ka dalībvalstīm jānodrošina, ka valsts tiesību normu, kuras liedz izmantot tiesības, ko, iespējams, piešķir Kopienu tiesības, piemērošana tiek uz laiku apturēta vai netiek veikta. Ar trešo jautājumu valsts tiesa vaicā, vai no Kopienu tiesībām izriet, ka, ja ir apstrīdēta valsts tiesību normu atbilstība Kopienu tiesībām, tad valsts tiesai, pēc būtības izvērtējot pieteikumu par no Kopienu tiesībām izrietošo tiesību pagaidu aizsardzību, ir jāpiemēro valsts tiesību kritēriji vai Kopienu tiesību kritēriji. Ar ceturto jautājumu, kas tiek uzdots tikai tad, ja atbilde uz trešo jautājumu ir tāda, ka ir piemērojami Kopienu tiesību kritēriji, iesniedzējtiesa vaicā, kādi ir šie kritēriji.

88. Kaut gan manis ieteiktā atbilde uz otro jautājumu nozīmētu, ka nebūtu jāatbild uz trešo un ceturto jautājumu, es tomēr šos jautājumus īsumā apskatīšu.

89. *Unibet* un Portugāles valdība norāda, ka jāpiemēro Kopienu tiesību kritēriji. *Unibet* uzskata, ka ir ļoti svarīgi, lai pagaidu aizsardzība būtu pēc iespējas vienveidīgi pieejama visā Kopienas teritorijā. Tādēļ Tiesai ir jānoteic nepieciešamie pamata nosacījumi. Pēc *Unibet* domām, attiecīgajiem kritērijiem jābūt tādiem, ka pastāv būtiskas šaubas par to, vai valsts pasākums ir saderīgs ar Kopienu tiesībām, un ka prasītājam tādēļ tiks nodarīts kaitējums. Kopienu tiesību prasība par to, ka kaitējumam jābūt "nelabojamam", ir neskaidra; ja šī prasība ir jāpiemēro, Tiesai tā jāizskaidro. Portugāles valdība atsaucas uz spriedumiem lietās *Zuckerfabrik* un *Atlanta* [59] un norāda, ka Kopienu tiesību pamatā esošā interpretācijas un piemērošanas viendabība nozīmē, ka jāpiemēro Kopienu tiesu piemērotie kritēriji, kas attiecas uz pagaidu pasākumu piemērošanu, proti, *fumus boni juris*, steidzamība, interešu līdzsvarošana un saistība starp noregulējumu, kuru tiek lūgts piemērot, un pamata tiesvedības objektu [60].

90. Austrijas, Čehijas, Somijas, Vācijas, Itālijas un Zviedrijas valdības, kā arī Komisija neiesniedza apsvērumus attiecībā uz trešo un ceturto jautājumu. Beļģijas, Grieķijas un Nīderlandes valdības, kā arī Apvienotā Karaliste uzskata, ka jāpiemēro valsts tiesību normas. Es tam piekrītu.

91. Šī pieeja izriet no Tiesas noteiktā un pirmā jautājuma kontekstā aplūkotā princi-

59 — 1995. gada 9. novembra spriedums lietā C-465/93 *Atlanta Fruchthandelsgesellschaft* (*Recueil*, I-3761. lpp.).

60 — Skat. rīkojumu lietā *Antonissen*/Padome un Komisija, minēts 54. zemsvītras piezīmē.

pa, ka, ja jautājumā nav Kopienu tiesiskā regulējuma, katras dalībvalsts tiesiskajā kārtībā ir sīki jānoregulē procesuālā kārtība prasībām, kas paredzētas, lai nodrošinātu no Kopienu tiesībām izrietošas tiesības, ņemot vērā līdzvērtības un efektivitātes principus.

92. Par to liek domāt arī fakts, ka pašā spriedumā lietā *Factortame I* Tiesa nenoteica specifiskus nosacījumus pagaidu pasākumu noteikšanai. Ģenerāladvokāts Tezauro [*Tesauro*] savos secinājumos šajā lietā uzskatīja, ka, ja šajā jomā nenotiek saskaņošana, pagaidu aizsardzības metodes un termiņi ir un paliek tie, kuri ir noteikti valstu tiesību sistēmās, ja vien tie par praktiski neiespējamu nepadara to tiesību izmantošanu, kuras valsts tiesām ir pienākums aizsargāt [61].

93. Ir taisnība, ka spriedumos lietās *Zuckerfabrik* un *Atlanta* Tiesa noteica no Kopienu tiesībām izrietošos nosacījumus attiecībā uz valstu tiesu pagaidu noregulējuma pasākumu noteikšanu, tai skaitā valsts pasākuma, kas balstīts uz Kopienu pasākumu, piemērošanas apturēšanu. Šīs lietas attiecās uz pamatā esošās Kopienu likumdošanas iespējamo spēkā neesamību. Protams, ka šādās lietās atzīt šāda Kopienas pasākuma spēkā neesamību ir vienīgi Tiesas kompetencē [62]. Šādā kontekstā ir skaidri saprotams, ka Kopiena ir ieinteresēta tajā, lai pastāvētu vienveidīgi stingri kritēriji [63]. Pretstatā tam šī lieta attiecas uz valsts pasākuma spēkā esamību, kas pēc definīcijas ir piemērojams tikai attiecībā uz vienu dalībvalsti. Šādā situācijā es neredzu iemeslu atkāpties no vispārējā procesuālās autonomijas principa [64]. Patiesi, šķistu loģiskāk, ja procedūra, kas attiecas uz valsts tiesību akta piemērošanas pagaidu apturēšanu tāpēc, ka tas, iespējams, nav saderīgs ar Kopienu tiesībām, būtu tāda pati kā procedūra, kas attiecas uz valsts tiesību akta piemērošanas pagaidu apturēšanu citu, tikai ar valsti saistītu iemeslu dēļ (piemērojot līdzvērtības principu), tomēr tikai tad, ja tiek apmierināts arī efektivitātes princips.

94. Turklāt spriedumā lietā *Zuckerfabrik* Tiesa konstatēja, ka valstu tiesu pilnvaras apturēt Kopienu pasākuma izpildi atbilst Eiropas Kopienu Tiesai saskaņā ar EKL 242. pantu piešķirtajām pilnvarām. Tā attiecīgi secināja, ka valstu tiesas var nodrošināt šādu noregulējumu tikai izpildot tādus pašus nosacījumus, kādi Eiropas Kopienu Tiesai ir

61 — Secinājumu 33. punkts; skat. arī 30. punktu.

62 — 1987. gada 22. oktobra spriedums lietā 314/85 *Foto-Frost* (*Recueil*, 4199. lpp., 20. punkts).

63 — Nesen apstiprināts 2006. gada 10. janvāra spriedumā lietā C-344/04 *International Air Transport Association* un *European Low Fares Airline Association* (Krājums, I-403. lpp., 27. punkts), kurā Tiesa norādīja, ka prasība, lai valstu tiesas vienveidīgi piemēro Kopienu tiesības, "ir īpaši obligāta, ja tiek apstrīdēta Kopienu akta spēkā esamība. Dalībvalstu tiesību atšķirīgie viedokļi par Kopienu aktu spēkā esamību var apdraudēt pašu Kopienu tiesiskās kārtības vienotību un skart pamatprasību par tiesisko noteiktību".

64 — Spriedums lietā *Factortame*, 19. punkts.

paredzēti pagaidu pasākumu noteikšanai [65]. Šāda pieeja nodrošina vienveidīgus pagaidu noregulējuma nodrošināšanas noteikumus neatkarīgi no tā, vai tiesību norma tiek apstrīdēta saskaņā ar EKL 230. pantu, vai izmantojot EKL 234. pantu. Pretstatā tam šajā lietā nepastāv šādas paralēles ar Tiesas jurisdikciju. Kā norāda Apvienotā Karaliste, tuvākā analoģija ir ar dalībvalstu tiesu kompetenci izlemt būtiskus jautājumus par tiesību normu nesaderību. Tādā gadījumā procedūru noteic valsts noteikumi, ņemot vērā līdzvērtības un efektivitātes principus.

95. Es, protams, paturu prātā, ka Tiesa spriedumā lietā *Zuckerfebrik* norādīja, ka "tiesas pagaidu aizsardzībai, uz ko indivīdiem ir tiesības saskaņā ar Kopienu tiesībām valsts tiesās, ir jāpaliek nemainīgai neatkarīgi no tā, vai šie indivīdi apstrīd valsts tiesību normu saderību ar Kopienu tiesībām, vai arī sekundāras Kopienu likumdošanas likumību, ņemot vērā to, ka abos gadījumos strīds tiek balstīts uz pašām Kopienu tiesībām". [66] Pēc manām domām, šis secinājums neatbild uz šajā lietā uzdoto trešo jautājumu. Lietā *Zuckerfabrik* Tiesai uzdotais jautājums bija, vai pagaidu noregulējumam — kuru saskaņā ar spriedumu lietā *Factortame I* valsts tiesai jāvar nodrošināt uz laiku, kamēr Tiesa nav pieņēmusi lēmumu par saderības jautājumu — ir jābūt pieejamam, ja tiek apšaubīta tādas Kopienu regulas likumība, kas ir pamatā apstrīdētajam valsts pasākumam. Tiesai tomēr netika lūgts noteikt kritērijus, kuri valsts tiesai jāņem vērā, nosakot pagaidu noregulējumu tiesvedībā, kas attiecas uz valsts pasākumu, kurš, iespējams, nav saderīgs ar Kopienu tiesībām.

96. Iepriekš minēto apsvērumu dēļ es uzskatu, ka uz trešo prejudiciālo jautājumu jāatbild tādējādi, ka, ja ir apstrīdēta valsts tiesību normu atbilstība Kopienu tiesībām, tad valsts tiesai, pēc būtības izvērtējot pieteikumu par no Kopienas tiesībām izrietošo tiesību pagaidu aizsardzību, ir jāpiemēro valsts tiesību normas, kas regulē pagaidu aizsardzības piešķiršanu, vienmēr nodrošinot, ka tiek ievērots arī efektivitātes princips.

97. Šī iemesla dēļ nav jāatbild uz ceturto jautājumu. Ja Tiesa tomēr uzskatītu, ka šādos apstākļos būtu jāpiemēro Kopienu kritēriji, man šķiet, ka ir skaidrs, ka būtu atbilstoši spriedumā lietā *Zuckerfabrik* [67] izklāstītie kritēriji.

65 — Sprieduma 27. punkts.

66 — Sprieduma 20. punkts; skat. arī sprieduma lietā *Atlanta* 24. punktu.

67 — Skat. sprieduma 33. punktu un sprieduma rezolutīvo daļu.

Secinājumi

98. Līdz ar to es uzskatu, ka uz Zviedrijas Augstākās tiesas iesniegtajiem prejudiciālajiem jautājumiem ir jāatbild šādi:

1) Kopienu tiesības nepieprasa, lai pastāvētu iespēja iesniegt atsevišķu prasību, lai atzītu, ka noteiktas valsts materiālo tiesību normas nav saderīgas ar EKL 49. pantu, ja ir iespējams pierādīt, ka šis jautājums tiks izvērtēts kā prejudiciāls jautājums lietā par zaudējumu atlīdzību ar nosacījumiem, kas nav nelabvēlīgāki par tiem, kas attiecas uz līdzīgām prasībām valsts iekšienē un kas nepadara neiespējamu vai pārmērīgi neapgrūtina to tiesību izmantošanu, ko prasītājam piešķir Kopienu tiesības;

2) ja prasītāja pamata prasība nav pieņemama saskaņā ar valsts tiesībām, Kopienu tiesības nenosaka, ka dalībvalstij ir jāparedz tādu valsts tiesību normu pagaidu apturēšana vai nepiemērošana, kuras liedz izmantot tiesības, ko, iespējams, piešķir Kopienu tiesības. Ja pamata prasība ir pieņemama, bet saskaņā ar to tiek lūgta kompensācija zaudējumu atlīdzības veidā par šo valsts tiesību normu piemērošanas dēļ nodarītajiem kaitējumiem, Kopienu tiesības nosaka, ka valsts tiesai jābūt diskrecionārai varai attiecīgos gadījumos noteikt šādu pagaidu noregulējumu;

3) ja ir apstrīdēta valsts tiesību normu atbilstība Kopienu tiesībām, tad valsts tiesai, pēc būtības izvērtējot pieteikumu par no Kopienas tiesībām izrietošo tiesību pagaidu aizsardzību, ir jāpiemēro valsts tiesību normas, kas regulē pagaidu aizsardzības piešķiršanu, vienmēr nodrošinot, ka tiek ievērots arī efektivitātes princips.